

00244

הוצאת טר טשה שרתוק

בסמינריון של הסוכנות היהודית

ביום 30.11.34 בירושלם

על הנושא:

„השיטה המדינית של הנהלת הסוכנות היהודית“.

(לפי הסמינוגרמה של י. מימון).

הבירור הזה יהיה אולי קצת יותר מעשי מאשר אחם משערים

לעצמכם.

ראשית כל בשאלת העליה. זה היה שטח ההתנגשות העיקרי שלנו עם הממשלה אף במשך השנתיים האחרונות, וההתנגשות הזאת נתנה את הצביון העיקרי ליחסינו עם הממשלה, לא רק ליחסינו בחור סוכנות יהודית, ליחסינו בחור מוסד, אלא ליחסינו בחור צבור ובחור עם. ואחם יודעים, כי במשך התקופה הזאת היו שלבים, שבהם נדמה היה, כי חזרנו לימי משברים חמורים ביחסינו עם ממשלת המנדט והגענו כאילו לידי התנגשות מוחלטת, שאין ממנה מוצא, כאילו הועמדנו בפני קירוח ברזל.

ויש קודם כל להסביר את הדבר הזה, לנתח מה בעצם קרה כאן. האם קרה, שהשלטון התנקש לקחת מאתנו מה שיש לנו, האם השלטון בא לשלול מאתנו איזה דבר שהוא נתן לנו קודם? לא כך היה הדבר. אלא התפתחות עבודתנו בארץ שינתה את המושגים שלנו בעצמנו על אפשרויות ההתקדמות ועל מהירות ההתקדמות שלנו, ובדרך ההתפתחות הזאת כאילו הגענו עד גבולות, והממשלה היא שהציבה את הגבולות האלה. ומתעוררת השאלה: מה חק הגבולות הללו? נוצרו אצלנו כמה וכמה תיאוריות בנוגע לגבולות האלה ונעשה כמעט למקובל לחשוב שיש לממשלת המנדט איזה מושג ברור ומסויים על גבול גידולו של הישוב היהודי ואין בכוונתם של ממשלת המנדט להרשות לנו לעבור את הגבול הזה. והשאלה: מה הוא הגבול?

ישנה תיאוריה וולגריה - לא לגנאי אני אומר זאת, אלא בכדי להשתמש במלה זו בחור מרמין מדעי: עממי, כללי, המתהלך בצבור

113

אלא הענין הוא, שהמושג שבידי הממשלה נהפך לרצון של שלמון, ובידיה האמצעים להוצאה לפועל. אבל עצם הדבר שיש מושג על מספרים מכסימליים של יכולת הקליטה של הארץ, אין בזה משום דבר מפליא. מבחינה זו יש אמת בחיאוריה הזאת שיש מושג. אבל אם החיאוריה הזאת מחבולת להוביח שיש לממשלה אוריינטציה על סך הכל של עליה עברית, שהוא קבוע ועומד, שאין לשנותו ואין לעבור עליו, כי אז החיאוריה הזאת היא שקר. ושוב: כדי להוביח שהחיאוריה הזאת היא שקר, אין צורך לדרוש בנפלא ובמוסתר, כי אם צריך להחבונן במספרים. אחת יודעים, שבשנה הזאת המסחימת בעוד חודש העבור העליה העברית החוקית על המספר של 40,000. וזוהי עליה ברשות הממשלה. לאחר, שזהו הגבול. גניח, שזהו הגבול, ולא יותר מזה. זאת אומרת, שגם בשנת 1932, כשהעליה העברית עלתה ל-10,000, ג"כ חשבה הממשלה על גבול של 40,000. על יסוד מה היחה צריכה לחשוב אז על גבול של 40,000? לא היה לה כל יסוד לכך. לא היה לה כל צורך לכך. אפילו אנחנו לא חלמנו באותה השנה על מספר הזה. וברור הדבר, שבמדה שהממשלה היה לה איזה מושג על גבול, הרי זה לא היה על 40,000, או שלא היה בכלל מושג על גבול. ואם בשנת 1932 ו-1933 היה מספר העליה יותר קטן מאשר 40,000, ובשנת 1934 עלתה ל-40,000, ז"א. שהממשלה הנחנה אפשרות לעבור על הגבול הזה והרימה את הגבול הזה, ז"א. שהגבול הזה בשיל הממשלה הוא מושג יחסי ולא מושג מוחלט. אנחנו יודעים כי בערך באביב 1933, בחדשיים לפני רצח ארלוזורוב, היחה המחשבה של הממשלה על הגבול של 20,000 לשנה. הם חשבו אז, שעליה יהודית זהו ענין של 20,000 לשנה, והם חשבו שזהו דבר לא קטן. בשנת 1929 עלה מספר העולים היהודים ל-4,000, בשנת 1930 - 10,000, ובבן 20,000 זהו דבר לא קטן. אבל הנה בשנת 1933 נחנה הממשלה עליה של 30,000, ז"א. שהיא שיברה את כבר את הגבול הזה. את שנת 1934 החתילה אולי במחשבה של 25,000-30,000 עולים, ולבסוף נחנה 40,000. את 1935 הם מחתילים במחשבה על 50,000, הם מבסטים את החקציב הממשלתי על הנחה של עליה יהודית אלאאאאאאאא בחור אקטיבה בתנציב הזה של לא פחות מ-40,000, 40,000 זהו כבר בשבילם לא גבול מינימום, כי אם זהו מה שדרוש להם בשביל המכונה שלהם. אבל הם מניחים גבול מכסימום של 50,000. זאת אומרת, שהעליה העלה

וקבועים, אבל הרי פכונ הדבר שאנחנו מקבלים עליה עובדה הרבה יותר קטנה מאשר אנחנו דורשים. מה היא הסבה של ההפרש הזה? האם הסבות הן כלכליות או פוליטיות? מצד אחד אפשר לאמר, שאין שום דבר בכלכלה, שאין לו גם גוון פוליטי ושאין כלל צורך לפחור תידוח בכדי לאמר שיש חמיד נימוקים פוליטיים, התחשבות במצב הפוליטי. אבל אם השאלה מחוונת לנקוב עד היסוד ולומר, מה היא הסבה האמיתית להגבלת העליה, כי אז אני מוכרח לאמר, כי עד כמה שניתן לי ולחברי לראות ע"י כל אותה האפשרות של הצצה לפנים הניחנה לנו, אין לנו יסוד להגיד, שאכן הסבה היא סבה פוליטית. אין זאת אומרת שאנחנו נגיד כי נוכחנו לדעת שאין סבות פוליטיות. אבל אני אומר, שלא נוכחנו לדעת שזוהי בהכרח סבה פוליטית. זאת אומרת, אנחנו יכולים להסביר את כל ההתנגשות הזאת, את כל פרשח התגבלות האלה גם מבלי להזקק להסבר הפוליטי. את זה אני אומר על יסוד כל החומר העובדתי והפסיכולוגי שאנחנו שולטים בו - שכל הפרשח הזאת, כל ההתאבקות הזאת בשטח העליה וההפרשים שבינינו ובין הממשלה, כל זה ניתן להיות מוסבר מבלי להזקק להסבת הפוליטי. וענין העליה היה חמיד ענין פוליטי. בניסח יהודים לארץ זהו חמיד דבר מגרה ומרגיז ומעורר מחאות, יכול לעורר גם מהומות, והשיקולים הפוליטיים הם בלי ספק לעיני הממשלה, והשיקולים האלה בלי ספק פועלים להקטנה ולהגבלה. אבל אי אפשר לאמר, שהם קובעים איזה גבול מוחלט, שאנחנו נחלקים בו באיזה מקום בסלע בקיר, שאין לעבור עליו. אם להיות בהחלט אובייקטיבי, אנחנו מוכרחים להודות, כי הנציבות הזאת עמדה במבחן פוליטי בשאלת העליה למובח העליה. שלש פעמים היו מהומות בארץ. פעמיים מהומות האלה הביאו לידי הפסקת העליה, ובפעם השלישית לא הביאו לשום הפסקה ולשום החלשה בעליה. בשנת 1921 היו מהומות, והנציבות החזירה אגרות מחופי הארץ, והיחה הפסקה בעליה. בשנת 1929 היו מהומות, ובשנת 1930 ביטלה הממשלה שידול שכבר נחנה אותו, והיחה שוב הפסקה בעליה העובדת, הפסקה שנגמרה עם העליה החמישית. חגגנו אז את הזפעה העליה החמישית. בסתו 1933 היו מהומות בארץ. אמנם מהומות האלה לא פגעו ישר ביהודים, אבל הם נחבוננו לפגוע ישר במפעל הציוני ובעמדת הציונות והן היו קשות, אולי לא פחות מהמהומות הקודמות, מבחינה ידועה אולי יותר קשות, ע"י התנגשות מזויינת בין הממשלה

ובין חלקים של האוכלוסין וע"י היריוח מצד המטרה. אולם העליה לא נפסקה אז. יתר על כן. אותו השבוע היה ריקורד של עליה לארץ, 2,200 עולים בשבוע אחד. והעליה לא נפסקה. אם לאמר שהממשלה נכנעה ללחץ של הערבים ומשום זה הקטינה את העליה, קשה מאד ליישב את ההסברה הזאת עם הגידול המחמיר של מספרי העליה. זאת אומרת, אם לאמר, שבאשר הערבים צעקו נגד שידול של 5,500, אז הממשלה נכנעה להם, הרי זה צריך היה להתבטא במחן שידול יותר קטן. זה שהממשלה נחנה אחרי אשטא זה שידול יותר קטן לאמר שהיא נכנעה לערבים במובן זה שאלמלא נכנעה להם, הייתה נוחנה לנו שידול עוד יותר גדול, זוהי הסברה דחוקה מאד. אם הערבים מאיימים במהומות, והממשלה באה לוותר, והיא נוחנה שידול יותר גדול, הרי אין זה ויתור לערבים. אם היא מפתחת מהערבים, הרי היא ברור לה, שאם הם מאיימים בשעה שהיא נוחנה 5,500, אז ודאי יוציאו לפועל את האיומים בשעה שהיא חתן 6,800. בקושי אפשר ליישב את העובדות עם החיבוריה, שהממשלה נכנעה בזה ללחץ הערבים. הרי שאין אנחנו עומדים כאן בפני שערות פחותים לרווחה, אנחנו איננו עומדים כאן בפני כביש חלק וטלול, שאנחנו יכולים לנמוע עליו בכל המהירות שאנחנו רוצים, אבל לא יתכן בשום פנים לומר שאנחנו עומדים בפני קיר ברזל. הדלת פתוחה, אמנם היא אינה פתוחה לרווחה, היא אינה מופקרת, יש מי שעומד מאחורי הדלת ומחזיק את הידיה ביד; כשאנחנו לוחצים, ואנחנו לוחצים חזק, אז הדלת נפתחת קצת יותר. לגמרי לפחות אותה לרווחה ולסלק את העומד מאחוריה, אין אנחנו יכולים. אבל למגור את הדלת בפנינו ולהכריח אותנו לספס על קיר ולנסות לשבור את הקיר - גם דבר בזה איננו. אם הקשבתם היטב לפסקה אחת בדברי קפלן, אז לא רחוק מזה חמצאו כבר את הבנת הנימוקים הפועלים אצל הממשלה, לא בהגבלת העליה, קשה מאד לדבר עכשיו על הגבלת העליה; מה שיש זהו שהממשלה אינה נוחנה לנו לגדול באותה המדה שאנחנו רוצים. אם הקשבתם לאותה הפסקה, הגעתם כבר קרוב לכמה נימוקים שיננו לממשלה. אם אצלנו ישנם ספקות חמורים מאד ביחס לגורל הכלכלי של העליה הזאת, ביחס להשרשתה בארץ, ביחס לפרודוקטיביות שבה, ליציבות הערכים הכלכליים שהיא יוצרת, על אחת כמה וכמה שהדבר הזה מוכרח להיות אצל הממשלה.

לא אפאא אכנס בכל פרשח הויכוח. בשבילי, אני אומר את זה בגלוי, טבעי הדבר, שהממשלה היא יותר סקפטית ויותר פסימית ויותר זהירה מאתנו. ממשלה אנגלית אף פעם לא חזרה עם העם היהודית, ואין לקוות שהיא חזרה. היא חשאר חמיד ממשלה אנגלית עם פסיכולוגיה שלה ועם מבט שלה. בשבילה העליה היהודית אינה שאלה לחיים ולמוח, אינה שאלה שאין לה מה להפסיד בה. (בשבילנו אין דבר יותר פרודוקטיבי ויותר פורה מאשר עצם העליה לא"י), כי לעומתה עומדים לפנינו חורבן היהדות הגרמנית והחורבן הפוליטי של העם היהודי, ולכן אנחנו מוכנים לקבל את כל היסורים הכרוכים בעליה ההמונית והבלתי מאורגנת. אצל הממשלה האנגלית לא חוכל להיות נקודת מבט כזאת. והעיקר הוא: שום ממשלה אינה מוכנה לויחור על שלטון. כל ממשלה רוצה לשלום, והאימפריה הבריטית לע"ע רוצה לשלום על פנח עולם זו ועל ארץ ישראל, ואינני יודע על התנגדות מצדנו, שהממשלה האנגלית חוסיף לשלום בארץ הזאת. זאת לשלום, פרוש הדבר לשלום בגורמים העיקריים הפועלים בארץ. והעליה היהודית היא אחד הגורמים העיקריים. זאת יש לדבר על גבול, אזי רק על מושג זה שהממשלה אינה רוצה להביא את התפתחות הדברים לידי כך, שהשליטה על קביעת אהא גודל העליה תצא מידיה. לא שהיא קובעת למפרע ולדורות, כמה יהודים יכנסו בכל שנה, לא שהיא קובעת למפרע ולדורות, לאיזה אחוז מבסימלי יגיע הישוב היהודי, כי אם היא קובעת רק דבר אחד, שמה שיהיה בארץ, יהיה במסגרת של שלטון ושל קונטרול ידועה שלה. האלטרנטיבה היא: פתיחת שערים לרוחה ועליה בלתי מוגבלת. לזאת לא חסכים שום ממשלה. אפי חושב, שלו היחה לנו כהן מדינת היהודים, לא היחה ממשלת מדינת היהודים מסכימה לדבר הזה, לעליה חפשיה בלתי מוגבלת, בלי שום קביעת מספרים, בלי שום קביעת ברירה ובחירה. אולי היחה לה מיחודיקה אחרת בדיון זה. אבל היא לא היחה מסתלקת משלטון בענין זה ומהכרעה בדבר הזה. היא לא היחה נוחנת לאנרכיה להשחרר בדבר הזה, ביחוד לו היחה ממשלת המדינה היהודית, ולו היחה לה בעליה איזו גישה מדינית סוציאליסטית, לא היחה נוחנת לאנרכיה להשחרר, אלא היחה עומדת על ברירה ועל גישה מדינית בענינים אלה. הממשלה הזאת אין לה שום גישה סוציאליסטית, אבל היא ממשלה והיא אינה רוצה להוציא את ההגה הזאת מחת ידיה. מבחינה זו יש לראות את כל הפרשח של חתיירות והעליה הבלתי ליגלית וההתנגשות שלנו עם השלטון בשטח זה.

אני מוכר לאמר, שהתנגדות עם השלטון בשטח זה הייתה פחות חזקה מאשר
התנגדות הצבור היהודי עם השלטון בשטח זה. והדבר מוכרע היה להיות ככה.
ואני רוצה להגיד, שכל אכסוקוסיבה שהייתה באה במקומנו, כל מוסד של שלטון
יהודי, שהיה בא במקומנו, היה מגיע לידי אותו מצב. אותה הריאקציה
האימפולסיבית, הבלתי אמצעית, אותה ההתפרצות של אינסטינקט יהודי נגד
גרוש יהודי מהארץ או נגד זה שלא נותנים ליהודי להכנס לארץ או שחושדים
ביהודי, היא אינה יכולה ליות לקו לפעולה של מוסד בעל אופי ממלכתי,
בעל אחריות ממלכתית. ואני מציע שתחשבו על זה ברצינות, ואני מקווה
שתגיעו לידי אותה המסקנה. מוכרחה להיות איזו שיטה בעליה, נגיד שיטה
של עליה חפשיה ובלתי מוגבלת. אם התנועה הציונית חשבה שצריך להציג
דרישה כזו לממשלה, הייתה צריכה לתת הוראות כאלה לאכסוקוסיבה. אם המפלגות
המהוות את האכסוקוסיבה הזו חשבו, שזו צריכה להיות הדרישה כלפי הממשלה,
כי אז הן לפחות היו צריכות לתת דירקטיבות כאלה להנהלה. דירקטיבות
כאלה לא ניתנו, ולדעתי לא יכלו להנתן. לא משום זה שהדבר הזה לא
היה מתקבל בשום אופן. כי אם זה היה אומר, למכך את התנועה הציונית
במלחמה שוא ולהנחיל לה מפלה. לא רק שבמלחמה כזאת לא היינו
רוכשים לנו שום אהדה באיזה מוסד חיצוני ובאיזה חוג חיצוני באנגליה,
בין ידידינו באנגליה ובחוגי חבר הלאומים, אלא מפני שאנחנו בעצמנו
איננו דורשים את הדבר הזה. בעובדה, אנחנו לא דורשים עליה חפשיה
ובלתי מוגבלת. אנחנו היינו דורשים אולי, שהממשלה לא תגביל את
העליה, שימסרו לנו את השלטון על העליה. אבל זהו דבר אחר. אם אין
דרישה לעליה חפשיה ובלתי מוגבלת, מאותו הרגע שאנחנו מסתלקים מהדרישה
הזאת, הרי אנחנו הולכים בהתפתחות הגיונית מברעם ומגיעים לזה, שאי
אפשר להלחם באופן קונסטטיטוציוני נגד מניעת עליה בלתי ליגלית ונגד
מניעת השתקפות בלתי ליגלית של חיירים. אין להגיד אז מצד אחד,
אנחנו מסכימים לעליה לפי יכולת הקליטה של הארץ במסגרת מסויימת
ומצד שני לאמר, אבל כל יהודי שנכנס גם מחוץ למסגרת הזאת, צריך
שתתן לו האפשרות להשאר בארץ. זאת היא טחירה ברורה, אשר מוסד
אחראי איננו יכול לקבלה. צבור איננו מוכרע להיות עקבי. מוסד

מוכרת להיות עקבי, ביחוד מוסד המנהל מו"ם בכחב ובעל פה, שבוחר
פרוטוקולים, מביאים וחוזרים, איננו יכול להסתייג בסתירות. אצל
מוכרת להיות שיטה עקבית. אנחנו משתמשים כמובן בחיירות ובעליה
הבלתי ליגליים בטענה כבדת-משקל במלחמה שלנו לעליה יוחר רחבה,
אנחנו ע"י כך מוכיחים, שהדברים האלה נחאפשרו רק ע"י זה שמסגרת
העליה הליגלית לא הייתה רחבה כמו שהייתה צריכה להיות, וזה דחף את
האנשים לחפש דרכים אחרות בבדי להכנס לארץ באופן בלתי חוקי או להשאר
בארץ באופן בלתי חוקי. יש גם פרטים ופרטי פרטים של שיטה שהייתה
נהוגה ביחוד בימי המשטר הקודם במחלקת העליה של הממשלה, ששללה
מחיירים זכות ישיבה, שהמחידה אנשים, שהצטיינה באחרים הארוכים
בדיון בבקשות, אי אפשרות להבי משפחה, כל זה הביא לידי עליה בלתי
ליגלית, או למשל ההתעלמות מצרכי סוגי-משלמים בעליה, של עליה
בעלי מלאכה, שראו שאין להם כל תקווה לעליה ליגלית - כל זה שימש
שהתאבקות בינינו ובין הממשלה במשך כל הזמן. וגם הושגו
תיקונים חשובים בנידון זה. אבל אני מדבר על עצם העניין. בעתונות,
לעיתים קרובות, אם לקרוא את המאמרים שנכתבו בעניין זה ואם להסיק
מהמאמרים האלה את המסקנות האחרונות, אז נראה שהמסקנות המוסקת
מהמאמרים האלה אינן משמשות בידי העתוננים האלה כחור קו הוראה
להנהלה הציונית. אם לקרוא את העתוננים, שיש בהם הפעם התמרמרות
על זה שמגרשים יהודים מהארץ, יש שם לעג למשטרה המשתדלת לשמור על
החוקים, ויש כל סימפטיה עם היהודים המחרצים לארץ בכל דרך שהיא,
ז.א. שיש הכרה בזכותו של כל יהודי בכל שהוא רוצה לעלות. אם זוהי
העמדה, ננסה אותה, נשמיענה, נחמיל במלחמה פוליטית על כך. אולם גם
העתוננים עצמם הכותבים כמה אינם מגיעים למסקנה הזאת. הם בלתי
עקביים. הם יכולים אולי להרשות לעצמם את הלוקסוס הזה, להיות בלתי
עקביים. אבל הנהלת הסוכנות אינה יכולה להיות בלתי עקבית. אני
חושב שגם העתוננים אינם צריכים להיות בלתי עקביים. אבל אני מסביר
ברגע את שיטת ההנהלה. בשביל ההנהלה היה מדובר בלתי אפשרי להלחם
נגד האמצעים שאותה הממשלה. עליה בלתי ליגלית הייתה בלתי אפשרית

בשביל כל הנהלה, בשיל כל הנהלה שברצונה להשיג איזה דבר ולא רק למצוא חן בעיני הצבור שלה, כי אם להשיג משהו בשביל הצבור שלה. והנהלה שהייתה עומדת על הבטיס של עליה בלתי ליגליים, הייתה מאבדת כל יכולת של פעולה בענין זה כלפי הממשלה.

זהו מהצד השלילי. ועכשיו מהצד החיובי. מה הם כלי הנשק

של ההנהלה במלחמה בעד הרחבת העליה, במאמצים בעד הרחבת העליה ? ישנם שני גורמים אף לעליה העברית. הגורם האחד זהו הצורך של העם העברי לעלות לארץ. הגורם השני זוהי היכולת של הארץ לקלוט את העליה העברית. ראשיתה של העליה העברית הייתה נעוצה בצורך של העם העברי לעלות לארץ ישראל. ההתפתחות של הזמן האחרון היא הגברת הגורם השני על הראשון, הגברת הגורם של יכולת הקליטה של הארץ על הגורם של צורך העם העברי. עלינו לראות את זה בראיה בהירה. עיקר טענתנו לממשלה, כאשר אנחנו דורשים עליה יותר רחבה, היא לא שהנה יש מצוקה גדולה של המונים יהודים בגולה, והמצוקה הזאת דוחפת אותם לא"י ולכן א"י צריכה לפתוח את דלתותיה, אלא שבא"י נוצרה יכולת קליטה, וא"י תובעת את העליה הזאת. הדבר הזה הוא איננו רק בשטח העליה. התמורה הזאת חלה בכל שטחי פעולתנו המדינית. אם לפני דור הייתה הציונות בעיקר שאיפה והייתה יותר ענין של זכות מופשטת, של זכות היסטורית, ומלחמתה הייתה מלחמה על הכרה הזכות הזאת, הרי עכשיו לאחר דור של פעולה ולאחר דור של בנין ושל הישגים, יש לנו האפשרות להשתמש במכשיר המדיני העצום הזה, בהוכחה של פעולה ושל עובדה, שהנה יכולנו לעשות דברים אלה ואלה ושיכולנו לעשות עוד דברים אלה ואלה. והתמורה חמיד נשאר, כי כל הדבר הזה הוא פרי המצוקה היהודית בגולה, כי לולא המצוקה היהודית בגולה לא היה פורץ זרם העליה הזה לארץ, אבל בקביעת היכולת המסויימת לעליה איננו יכולים לבסס את דרישתנו על המספרים של היהודים שנהרסו בפולניה או בגרמניה או העומדים להיהרס בטאטשטאט באוסטריה או ברומניה, כי אם אנחנו מוכרחים לדרוש, ורק אז דרישתנו חקיפה, אם אנחנו מבססים את קביעת העליה על המספרים של ההון הנכנס לארץ ועל המספרים של ההון שהושקע בארץ,

החביעה הממשיה לידים עובדות; והגורם הזה, הגורם הישיר, גיוס העובדות, גיוס הלחץ של הגורמים הישירים הממשיים, הדרישות שאפשר להוכיחן בעליל ולהעמיד אותן על בסיס קונקרטי, הן חופפות מקום יותר ויותר חשוב בעבודתנו הפוליטית והן מוכרחות להפוך מקום יותר חשוב בעבודתה הפוליטית של ההנהלה שנוצרה כבר בחוף הקופה ההגשמה ועומדת כולתה על בסיס של הגשמה. במעולה הזאת אנחנו במובן איננו מסתלקים מההיקף הרחב של הבעיה המדינית שלנו ומההיקף הרחב של הבעיה המדינית של יחסינו עם ממלכת המנדט. אבל אילו הייתה גישתנו נשארה אותה הגישה, שנחנה לנו את הצהרת בלפור, כי אז היינו מוכרחים להגיע לעקרונות, לסטרליזם בפעולתנו הפוליטית. כל אותה מערכת הכבושים הפוליטיים מסביב להצהרת בלפור, ההצהרה עצמה, רכישת דעת הקהל העולמית, הכרת זכותנו ההיסטורית, הם מהווים בסיס, שעליו היינו צריכים לבנות במשך השנים האלה. אולם אם לעמוד רק על בסיס זה, שהנה פעם/אחת נחנה אנגליה הבטחה לעצמך לעזור לבנין בית לאומי בא"י, שהוכרה זכותו של העם העברי, הבסיס הזה במעורבות מוכרת להיהפך לבסיס צחיח סלע, אשר לא יצמיח שום דבר. ערכה של הצהרת בלפור וערכו של המנדט הלויים בזה, באיזו מדה אנחנו יכולים לעשות מהם מציאות חיה יום יום, באיזו מדה אנחנו יכולים להפוך אותם לגורם המפרה את פעולתנו המדינית יום יום. אני עומדת על חסות אחת, שחלה במשך הזמן, וזהו עצם גידול הישוב, שאנחנו יכולים להשען על הישגים שלנו ולא רק לחבוע הכרת זכויות מופשטות.

ישנו עוד גורם אחד, גורם שני כביר לפיך דעתי, אשר ג"כ ילך ויגדל במשך השנים, ואנחנו צריכים להעריך את כוחו, וזהו מצד יחסינו עם אנגליה. הגורם הזה מעורר את השאלה הנצחית בעולמנו, אם נחזק בית לאומי לאנגליה או לא נחזק, אם יש אינטרס לאנגליה לבנות את הבית הלאומי או אין (ה"א" פחותה), אם יחזק לחבוע באופן ממשי קיום הבטחה רק מפני שפעם אחת נחתה ההבטחה, ומה גורלן של הבטחות ושל הצהרות, אשר המציאות אינה ממלאת אותן חזק. נניח שיש מצב כזה. בשנת 1917 חשבה אנגליה שיש לה אינטרס ביצירת בית

לאומי, ויהיה לה אינטרס באותה שעה מפני סיטואציה ידועה; בימי המלחמה היא חשבה, שיש לה אינטרס בעתיד ליצור א"י עברית לשם מערכת עמדות הכוח שלה באימפריה הבריטית. היו בה גם אנשים וחוגים, אשר ראו בזה אינטרס יוחר עליון, אינטרס בשביל אנגליה, שאנגליה חופיע כמושיע לעם גולה, עם גדול בהיסטוריה ושחנחל כבוד גדול בעולם וחקים לה יד ושם בהיסטוריה האנושית, שהיא עזרה לפתור שאלה עולמית באובה ועזרה לתחזיר חרבות גדולה ליושנה. גם זה אני חושב זהו אינטרס, מפני שאני מכחשת שמה שקובע פעולה של אדם או פעולה של מדינה, הרי מחוץ לשטח של אינטרסים מצומצמים, יש עוד שאלה מה מבינים במושג אינטרס, כאן יכולה להיות חפיפה רחבה מאד של המלה הזאת; באינטרס יש גם סיפוק ע"מ, באינטרס יש גם כבוד, יש גם שם וזהללה בהיסטוריה ויש גם קיום מצוה מוסרית; כל זה אפשר להכניס לחוך המושג הזה של אינטרס. נניח איפוא שבשנת 1929 היה לאימפריה הבריטית ענין בבנין הבית הלאומי היהודי בא"י. אבל הדבר הזה, האינטרס הזה, לא התפתח. אולי להיפך, נוצרו אינטרסים אחרים הדוחפים לכיוונים אחרים. האם רק בחוקף ההבטחה שניחנה פעם אחת יכולנו להתזיק מעמד כאן ולהשיג אפשרות מחמדת של פעולה? נדמה לי, שלא. שני דברים הכרחיים לזה, שפוליטיקה כזו, כפי שהיא מנוסחת בהצהרת בלפור, תהייה מחויבת. הגורם האחד, וזהו הגורם המכריע, הוא זה שאנחנו נעשה את הדבר למציאות ואנחנו נראה כוח הגשמה, כוח הגשמה שיהיה חובע בעצם הלחץ שלו. הגורם השני לפי דעתי הוא פתוח חסוב, אבל גם הוא מסייע, גם הוא בעל חשיבות מסוימת, והוא האינטרס האנגלי, שישנו אינטרס כזה הדוחף אותם לסייע לדבר. מה הוא? בימי הצהרת בלפור המושג בענין זה היה, כי אם יוצר בא"י ישוב יהודי גדול, והישוב הזה מסילא יהיה נאמן לאנגליה, הוא אמנם הולך שם לא לשם נאמנות לאנגליה, הוא הולך לשם לשמו הוא, לשם פתרון שאלתו, אבל אגב כך יהיה נאמן לאנגליה, מפני שאנגליה יעזור לו, הרי זה יתפוך את א"י לבעלת משען חשוב בשביל האימפריה הבריטית. ההנחה הזו עמדה בפני נסיונות חמורים מאד. אחת יודעים על כל המתנגדים להצהרת בלפור מקרב האנגלים. היו להתנגדות זו שלבים

של התגברות רציניות, שאמרה שהדבר הזה לא יפתור את שאלת עמדת אנגליה
 במזרח; גם אם א"י תהיה נאמנה לה, שאלת אנגליה במזרח לא תפתר
 מבלי שתשען על הסטת הרוב של עמים ערבים, לכן ענין א"י אינו מעלה
 ואינו מוריד, הוא מוריד יותר מאשר הוא מעלה, ע"י כך עוד מכבידים
 על ההתקרבות בין אנגליה ובין עמים ערבים, זה עומד בניגוד לאינטרסים
 הערבים, לאמביציות הערביות, לאימוציות הערביות, ולכן צריך להביא את
 ההצעה בדבר בית לאומי ליהודים לידי ליקבידציה.

מה לא נחן לזרם זה לנצח? שלשה דברים. מדה ידועה של
 זהירות. לא לכפור בהנחות ישנות. שמה זה אהיה בכל זאת באינטרס
 אנגליה שיווצר כאן ישוב יהודי גדול. שנית: הלחץ היהודי, כוח היצירה
 היהודית שמילאה את המסגרת הוכן ושומרה להרחיב את המסגרת, לחץ, שאי
 אפשר היה לעמוד בפניו באופן מוחלט. הדבר השלישי: התפתחות מעניינת
 מאד, שהפכה את פעולתו בארץ למקור של כוח חדש בשביל אנגליה במזרח,
 למקור של כוח, שאינני יודע אם תשובו עליו בימי מחן ההצתה. והמקור
 של כוח זה הוא בעיקר כלכלי, הוא אולי באופן יותר צר כספי, מסווגי,
 פיננסי. לא אכנס בהסברה מפורטת בשטח זה, איזה חפקיד אנחנו ממלאים
 בהכנסות הממשלה, בגידול האוצר הממשלתי ואינו אפשרויות אנחנו נותנים
 כאן לאנגליה ע"י כך. אבל אני אציין רק דברים אחדים. האדמיניסטרציה
 הזאת, האנגליה בא"י, ששט אדמיניסטרציה יקרה מאד, העולה לארץ בכסף
 רב, לא יכולה להתקיים בא"י זו אלמלא התפתח כאן הישוב היהודי.

ביון שהיא מחקיימת, היא מחקיימת לא רק בממשלה של א"י, מחוייבת
 המציאות מחוץ הצרכים של הבית הלאומי, כי אם היא מחקיימת כנכם בריטי
 אימפריאלי חשוב מאד בשביל עמדת אנגליה במזרח. העובדה, שכאן, בפנה
 זו ישנה אדמיניסטרציה בריטית חזקה, שבראשה עומד אדם, ובלי כל ספק
 יעמדו בעתיד אנשים מקליבר זה, כמעט מקליבר ראשון באימפריה, מקליבר,
 שאיננו עומד בשום יחס לגודל הטריטוריה של הארץ; אם למדוד את א"י
 במסח מדה טריטוריאלית פשוטה, כי אז ישנן מושבות בריטיות, שהן פי
 עשר, פי עשרים, פי חמשים ופי מאה גדולות מא"י, והאנשים העומדים
 בראשן הם אנשים מדרגה הרבה יותר נמוכה מאשר אותם האנשים הנשלחים

לא"י, על כל פנים אם לקחת את הנציב הראשון ואם הנציב הנוכחי. ואם
עשו פעם נסיון לשלוח הנה אדם מסדרגה שניה או מסדרגה שלישית, כמו
שהיה צינלור, הרי הנסיון הזה נכשל כשלון גדול לא רק בשבילנו,
כי אם בשביל האימפריה, ובלי ספק לא יחזרו יותר על נסיון כזה. אין
ואם אומרת שחמיד יצליח בבחירת האיש. אפשר להבטל. אבל יחפשו
חמיד בשביל הנציבות הא"י אנשים סגודל ראשון בפקידות ובמדיניות
של האימפריה הבריטית - זה מפני שיש שאלות מסובכות מאד בארץ
הזאת, הדורשות אופי, חכמה, טקט רב וזהירות. אבל מתוך כל, שצריך
לשלוח איש כזה הנה ומתוך כך שארץ כזאת יכולה לפרנס איש כזה ואדמוני
כזה ופקידות כזאת, הרי הדבר הזה נהפך לנכס כביר ערך בשביל
האימפריה הבריטית.

תקחו למשל את נמל חיפה. על נמל חיפה אי אפשר לאמר, שהוא
נבנה רק בכסף יהודי. עוד לא חדלו ערבים בא"י מלשלם מסים. אבל
אפשר לאמר, שהוא לא היה נבנה אלמלא הכסף היהודי. ואם אומרת
אלמלא הכסף היהודי ואלמלא גידול ההכנסות של אוצר הממשלה הבא ע"י
הכסף היהודי, כי אז אחת משתי אלה: או שהנמל לא היה נבנה כלל או
שאנגליה הייתה אומרת יש לי צורך במזרח הים התיכון בנמל, במשען
סטרטגי, ואז עלי להוציא כסף על כך, ואז היה הנמל הזה נבנה בשותפות
ע"י א"י ואנגליה. עכשיו א"י בנתה את הנמל הזה. ברור, זהו נמל
חשוב בשביל א"י, אבל זהו גם נמל חשוב מאד בשביל אנגליה. מי נחן
לאימפריה הבריטית את המחנה הזאת? מי הנחיל לה את הנכס הזה?
בכוח מה הגיעה אליו? בכוח הגורם היהודי. הנמל הזה הוא ראש
של גשר בין הים התיכון ובין הודו. ממנו מסחעפים כמה דרכי
חבורה, ממנו יוצא צנור הנפט, ממנו יוצא קו האוירון, ממנו יצא
(ה"י צרויה) הכביש לעיראק, ממנו תצא מסלח הברזל לעיראק. סול
את הנמל הזה, אין משען לכל הדברים האלה. בנו את הנמל הזה, יש
משען לכל הדברים האלה. הרי שחשיבותו של הנמל היא לא רק בתור נמל,
אלא בחשיבותו מבחינת הידוק הקשר בין הודו והאימפריה הבריטית
על פני הארצות האלה, וזה בא בעזרת המפעל היהודי.

אינני יודע איך הדברים האלה משפיעים על אלה מכם שיש להם
 ריאקציות אינסטינקטיביות נגד האימפריאליזם, ואינני רוצה להכנס
 עכשיו בויכוח מה זה אימפריאליזם. אני רוצה רק לאמר שישנן עובדות
 היסטוריות. עובדה היסטורית היא, שדרך גוף הארץ הזאת עוברים
 צנורות דם של אורגניזם אחר. זוהי עובדה היסטורית. זוהי לא הארץ
 היחידה בעולם שבך הדבר בה. התפתחות העולם מביאה לידי אורגניזמים
 יורח ויותר מורכבים. המושג הפרימיטיבי על ארץ אחת ועל עם אחד ועל
 שפה אחת ועל שלטון אחד, שכעצם איננו מושג כ"כ ישן בהיסטוריה, איננו
 עומד בפני הבקורת של התפתחות המודרניות. שאלות של תחבורה, שאלות
 של תעשייה, שאלות של מקורות חומר גולמי, שאלות של הגירה ונדידת
 אוכלוסין בעולם מסבכות את המצב ואינן מקילות ומביאות לידי
 אורגניזמים יותר ויותר מורכבים. לכאורה ארץ כפורטוגל היא ארץ
 עצמאית. בעובדה פורטוגל זוהי מושבה בריטית. היא לא חוכל לנקוף
 יד ולהרים רגל בלי רשות מדאונינג סטרים. מזלזל גרמ לה, שהיא שכרה
 ה דירה במקום כזה, שהרחוב הוא בידי אנגליה. גיברלטר הוא בידי
 אנגליה, והדבר הזה משפיע גם על הדירה של פורטוגל. זוהי דוגמה ככה
 רחוקה. אבל ישנם אורגניזמים עולמיים גדולים. האורגניזם העולמי
 היחיד גדול זוהי האימפריה הבריטית. יחכן שבתוך האימפריה הבריטית
 תהיינה חסורות פנימיות, שלא מערערנה את המסגרת הכללית שלה, יחכן
 שתהיינה בה מהפכות גדולות שתהרסנה את המסגרת הכללית שלה. אם זה
 יביא ליחור שלום וליחור צדק בעולם, זוהי שאלה אחרת, אחת השאלות
 הגדולות. אם תורבן האימפריה הבריטית יביא ליחור שלום וליחור צדק
 ותרבות בעולם, זוהי שאלה גדולה מאד. הדרך האידיאלית לדעתי זוהי
 חסרה פנימית בתוך האימפריה הבריטית עם שמירת אחדותה. הריסת כל
 כזה הוא בלי כל ספק נזק גדול לאנושיות. אבל אעפ"כ אנחנו איננו
 בעליים להתליט לדבר הזה. לע"ע קיומה של האימפריה הזאת היא עובדה.
 וזה שצנורות הדם שלה עובדים דרך הארץ הזאת, זוהי עובדה. וזוהי
 עובדה, שיש פרלליזם ידוע בין האינטרסים של האימפריה הזאת ובין
 האינטרסים שלנו. אין כאן אום עובדה שצריכה להבהיל אותנו. יש

כאן יסודות חדשים להידוק קשרים וליצירת שותפות אינטרסים לפעולה בשביל העתיד. הדבר הזה הוא בלי כל ספק אקטיב בחשבון שלנו ואקטיב שיגדל בשנים הבאות. הרי שכבר מכאן אנחנו למדים שאם אצלנו לפעמים בשעות קשות, כשאנחנו מקבלים איוז מכה קשה מידי הממשלה - ואנחנו מקבלים לעומתם מכוח קשת מידי הממשלה - שאצלנו מתחילים דבורים על ריאוריינטציה, על פשיטת רגל של העבר, על צורך בקומבינציה מנדטורית חדשה - כל אלה הן עצות שוא. אין שום חמורה מסורשת במצב הפוליטי שלנו שיהייב אותנו לרביזיה יסודית כזאת. ישנה התפתחות. הדברים אינם עומדים על מקום אחד. ישנם שטחים שבהם אנחנו מחגברים וישנם שטחים שבהם אנחנו נחלשים. אבל כזו היא דרך החיים. ובדרך החיים הזאת אנחנו מצווים לפעול. ברור שאותה מדה של סיוע שניחנה לנו היא לא הגורם היחיד בפוליטיקה הבריטית כאן.

ואולי אעבור לשאלה הזאת, מה הם גורמי הפוליטיקה הזאת ואיזה מקום אנחנו חופטים בהם. זאת זה אני רוצה ג"כ לעשות באופן מעשי יותר.

כפי שאני רואה את הפוליטיקה הזאת, במדה שהיא מחלמת בנציבות הנוכחית, הייתי מעמיד אותה על הסעיפים האלה:

(1) במחון. ברור, שעט הנציבות הזאת נכנס ענין הבטחון כסעיף ראשון בחכנית הממשלה, סעיף ראשון לא במובן זה שהוא חשוב יותר מכל יתר הסעיפים, אלא במובן זה שהוא קודם לכל סעיף אחר ואשר בכל התנאים עם כל החמורות יש להבטיח אותו. ישנה בממשלה הזאת החמורות מיוחדת לענין זה, שקידה מיוחדת עליו, הרבה מרץ והרבה מחשבה מוקדשים לדבר הזה. וישנה שקידה כזו ביחס לשאלת הבטחון בארץ בכלל ובהתכוונות מיוחדת לצרכי הבטחון של הישוב היהודי, זה תופס מקום עיקרי בדיספוזיציות השונות של הממשלה, של המסמך, של הצבא ושל חיל האויר לכל מערכות פעולותיהן, מה שקוראים "איינטעליגענט", קביעת מקומות התניה של הצבא, חתנות המסמך בארץ, סידורים לשעות הירום, מניברסים, קשר עם המוסדות היהודיים בעניינים האלה, סיגנליזציה וכו'.

אלה הם לא רק אמצעים פרבנטיביים, כי אם ישנה אמצעאן

כאן גם נכונות להשתמש בכוח. ראינו את הדבר הזה בסמוך של 1933. אגב אורחא אפשר לאמר, כי כאן שוב אנחנו מופיעים באותו החפסיד, אשר דברתי עליו ביחס לאספקט החשוב של מקומנו באימפריה, זהו, שאם מתו/יקים בארץ שני בטליונים של צבא בריטי - זה נחחדש אחרי מאורעות 1929 - אבל בינתיים הצבא הבריטי נמצא כאן, והוא נמצא כאן לא רק בשבילנו, לא רק למען הישוב היהודי, אלא הוא עומד גם הכן למלא תפקידים אחרים, אם יהיה צורך בדבר.

(2) הגורם השני הייתי אומר עליה יהודית חסיד, כמובן במסגרת מסויימת, במסגרת לא של ברזל ופלדה, מסגרת המתחבבת תחת לחץ המאמצים שלנו. זהו קו הסיוע, לאפשר עליה במדות מסויימות, אבל במדות מתרחבות, אם יש לזה בטיס.

(3) עזרה למפעל היהודי בעניינים מסויימים. לא שיטה של עזרה למפעל היהודי, אלא עזרה למפעל היהודי בעניינים מסויימים, כמו למשל בעניין של תולת.

(4) שיטה של עזרה לישוב הערבי באמצעים הכספיים של הישוב היהודי.

(5) שמירה ריזרבה להתפתחות הישוב הערבי ע"ח התפתחותו של הישוב היהודי.

(6) אינטרסים מיוחדים של האימפריה הבריטית.

נקח עכשיו את הסעיפים (4 ו-5). את הסעיפים האלה יש

לראות כמה שנשאר קיים מתוך כל אותה הפרשה של הקיטרוג על עבודתנו והזאגה לערבים כפי שהיא באה לידי בטוי בדו"חות הידועים משנת 1929 ועד שמו, הקירח הופ סימפסון, הקירח פרנטס, הספר הלבן של 1930; זהו מה שנשאר קיים מכל אותה הפרשה, וזה נכנס לתוך חבנית הממשלה בחור פרוש קונסטרוקטיבי של ההתחייבות השנייה שבמנדט, ו.א. ההתחייבות לעזור להקמת הבית הלאומי ליהודים, אבל לדאוג לזה שתוכניות והאינטרסים של חושבי הארץ הקיימים לא יפגעו ע"י כך. מה זאת אומרת שהם לא יפגעו ע"י כך? האם די לנקוט פרוש פורמלי ולאמר, צריך לדאוג שמצבם לא יהיה יותר רע ממה שהיה לפני שבאו

היהודים והחטילו בפעולתם. הממשלה דוחה את הפרוש הפורמלי הזה.
 היא נוקטת פרוש שהוא לפי דעתה יותר קונסטרוקטיבי. מה זאת אומרת
 מצב דע ומצב טוב? טוב ודע הם לא מושגים מוחלטים, כי את מושגים
 יחסיים. אם ישנו חלק של ישוב בארץ החולך ומתפתח במהירות, הולך
 ועולה ברמת חיוו והשני נשאר באותה הרמה, אי אפשר להגיד שמצבו
 של השני לא הורע; הוא הורע ביחס לחלק הראשון של הישוב, במידה
 שהתפרש בין שתי הרמות שהיה יותר גדולה, ההפרש לרעה יהיה יותר
 גדול, גם אם הוא בא כתוצאה מעליית הרמה של החלק האחד. מה חובתה
 של הממשלה במצב הזה? חובתה של הממשלה במצב הזה היא לעזור
 לישוב שרמתו יותר נמוכה, כדי לאפשר לו להדביק את ההתפתחות
 של החלק האחר. מה חובתה השנייה של הממשלה במצב הזה? חובתה
 השנייה של הממשלה היא לשים גבולות ידועים להתפתחות הישוב הראשון,
 שלא יתפתח ע"ח הישוב השני. בפלים אחרות או בתור דבר שלישי,
 חובת הממשלה היא לדאוג לכך, שהתפתחות הישוב הראשון לא תשלול אפשר
 רויות התפתחות מן הישוב השני לעתיד. ומכאן שתי המסקנות האלה
 לפי דעתה
 שנחתם אותן בסעיפים 4 ו-5, והן: סעיף 4 אומר, זה צודק אם הממשלה
 תשתמש באמצעים הרבים שמכנים הישוב היהודי לאוצר הממשלה, בעיקר
 כדי לעזור לערבים, לבנין כתי ספר לערבים, לבנין בתי חולים
 לערבים, לעזרה חקלאית לערבים, להקלת המסים מעל הערבים, לעבודות
 סיוע שונות בשביל ערבים וכו'. סעיף 5 אומר: ישנה פרובלימה של
 גידול האוכלוסין הערבים בא"י. הקרקע החקלאית של א"י מוגבלת.
 צריכים לדאוג למצבו של הישוב הערבי לא רק בהווה, אלא גם בעתיד,
 וצריך לשמור בשבילו ריזרבה של התפתחות, צריך לדאוג לכך,
 שהריזרבה של התפתחות לא תשולל ממנה ע"י התפתחות מהירה, יותר
 מדי גדולה ובלתי מופרעת של הישוב היהודי. מכאן חוקי קרקע, מכאן
 דאגה לארסיים, מכאן דאגה לפיצויים לארסיים בקרקע ולא בבסוף
 ומעולות ארמיניסטרטיביות אחרות.

תגובתנו על הכיוון הזה בפעולתה של הממשלה איננה עניין
 פשוט. היא איננה עניין פשוט קודם כל מפני שיש לנו מה מוקש,

שאנחנו צריכים להזהר מנפול לחזקו, פה, שעלינו להזהר ממנו.
 כשהממשלה אומרת, כי היא צריכה לדאוג לישוב הערבי שלא יקופח
 ע"י הישוב היהודי ולא יקופח לא רק עכשיו, אלא גם בעתיד, יש לה
 אוריינטציה על ניגוד יסודי בין האינטרסים שלנו ובין האינטרסים
 של הערבים. קל מאד להלחם במנדנציה הזאת מתוך אישור ההנחה היסודית
 הזאת של הממשלה, אם לבוא לאנגלים ולומר, אנחנו דורשים מה
 שהבטחתם לנו, מה שהבטחתם בהצהרת בלפור ובמנדק, החתחייבות שא
 כלפינו היא קודמת להתחייבות כלפי הערבים, אנחנו דורשים את הדבר
 הזה, לכן אם אתם עוזרים לישוב הערבי, אתם ע"י כך מקפחים אותנו,
 אתם לוקחים את כספנו ומוציאים אותו לטובתם; יוצא מזה, שאנחנו
 מאשרים את הנחתה היסודית של הממשלה, שיש באמת ניגוד בין האינטרסים
 של שני העמים; הממשלה חשמה לקבל אישור של ההנחה הזאת, אבל
 היא לא קבלה את המסקנה שאנחנו מסיקים מזה, שהיא צריכה לעזור
 לנו; היא חסיק את המסקנה שלה. להלחם במנדנציה הזאת של הממשלה
 אפשר רק ע"י הצגת מנדנציה אחרת, המניחה ביסודה שיחוף אינטרסים,
 על כל פנים אפשרות של שיחוף, של הרמוניה של אינטרסים בינינו
 ובין הערבים. מה המסקנות מזה? אנחנו איננו יכולים לסעון נגד
 הקדשת אמצעים ממשלתיים לעזרת הערבים. זו היא שאלה בעצם, שצריך
 פעם אחת להגיע בה לידי ברור מוחלט בתוכנו, בחוף הישוב היהודי
 ובחוף המנועה הציונית. ישנה דעה האומרת, כי הישוב היהודי מעוניין
 בזה, שהערבים ישארו עניים, כי אסור ללמד לערבי עבודה, מפני
 שהם יתחרו ביהודים, אסור שיחיו לערבים כל מיני השבחות טכניות
 שהיהודים משיגים, מפני שהם יתחרו עם היהודים. זה מגיע לידי כך
 שחושבים שאפשר לארגן את שוק תפוחי הזהב היהודי מבלי לארגן את
 שוק תפוחי הזהב הלא-יהודי הערבי, שאפשר להבריא טביחות יהודיות מבלי
 להבריא טביחות ערביות, שהישוב היהודי מעוניין בזה שהישוב הערבי
 יהיה עם הארץ. וישנם יהודים המביטים בדאגה חמורה על זה, על
 הקדמות בית הספר הערבי. קודם כל הדבר הזה נחוש להרגשת
 „העליונות” של יהודים שונים שיוכלו לאמר, בית הספר שלנו עולה

על בית הספר הערבי. עד היום הזה הרבה יהודים טובים, אם הם רואים
ערבי משכיל, נער ערבי משכיל, אומרים, לעזאזל, הביטו איך התפתחו;
זאת אומרת הוא לא שם צריך היה כלל להתפתח. אני רוצה לאמר אגב
אורחא מבקורים שלי בכפרים, יש לי הרושם שמבחינות ידועות המרחק
בין בית הספר היהודי ובין בית הספר הערבי איננו רחוק, מבחינות
ידועות יש בתי ספר כפריים ערבים שעומדים על מדרגה יותר גבוהה
מבתי הספר הכפריים היהודיים. פגשתי ילדים ערבים הפותרים שאלות
בחשבון בעל פה במהירות יותר גדולה מאשר פותר זאת ילד יהודי רגיל.
ישנה דעה כזאת. ישנה דעה אחרת האומרת, אפשר להבין, אם
באים אנשים ואומרים, שמוטב היה אילו לא היו ערבים בא"י, אילו א"י
הייתה טריטוריה פנויה, שאפשר היה ליישב ולאכלס אותה רק ע"י יהודים.
אולם הדבר הזה איננו בידינו. אם זוהי גזירה, יש להסיק את כל
המסקנות מחוץ הגזירה הזאת. ואז לא יתכן לבנות את שלומנו, את
בטחוננו, את חרבותינו, את התפתחותנו ואת כוחו הכלכלי של הישוב
העברי על ירידותו החמידית והנצחית של הישוב הערבי. הדבר הזה
לא יתכן. וכמה שקשה הדבר מבחינה פסיכולוגית מוכרחים אנו לבצע
בחובנו את התמורה הזאת ולהבין את הדבר הזה ולהסיק את המסקנה. בעצם
כל הכיוון הראשון, אשר הצגתי אותו לפניכם, של התפתחות מבלי
ליהנות את הערבים, כי כל מה שטוב להם רע לנו, ומה שרע להם טוב
לנו, זוהי לפי דעתי אמאביזם, זוהי מסקנה מהנחת שאינה במציאות,
אלא הנחה שהייתה במורשת שלנו, אוריינטציה על א"י שלנו, שבהם
הערבים הם טפחה, מוטב להתעלם מהשאלה הזאת. אבל המציאות אינה
כזאת. אם להביט במציאות הזאת בעיניים פקוחות וישר, צריך להגיע
למסקנות אחרות, ואלה הן, שישוב ערבי עני זהו חוסר בטחון בארץ א
ושישוב ערבי יותר מבוסס זהו יתר בטחון בארץ, ב) ישוב ערבי עני
ומרושט פרושו יתר עבודה ערבית במשק יהודי, ישוב ערבי מבוסס
פרושו פחות עבודה ערבית במשק יהודי, ג) ישוב ערבי עני פרושו
עחיד יותר מצומצם לחעשיה העברית, ישוב ערבי מבוסס ובעל יכולת
פניה פרושו עחיד יותר רחב לחעשיה העברית, ד) ישוב ערבי חולה

אנו, רק בגישה סינתטית כזאת חיובית לעצם הענין אנחנו יכולים להלחם בטנדנציה של הממשלה להתרכז אך ורק בעזרה לערבים ולהביא את העזרה לנו עד לידי מינימום שבמינימום.

אביא דוגמאות, והן אינן רק דוגמאות, אלא הן בעצם גופי הלכות בעבודתנו ובתכנית עבודתנו להבא, והדבר הזה הוא בעיקר בשטח הקרקעות. נקט את מפעל החולה. ואולי מכיון שאתם יוצאים לגולה בסימן זה של ראשית כבוש החולה, אז טוב להתעכב על הדבר לגופו ולהסביר את הדבר הזה לגופו ולא כתנא דמסייעא להנחה היסודית שלי. יש בזה כמה וכמה ענינים. אחת יודעים, שמצד אחד החולה הייתה חמיר על אופק פעולתנו. היא הייתה על אופק פעולתנו לחיוב. זאת אומרת שזה היה חמיר על האופק, חמיר ידענו שיבוא יום ואנחנו ניששב את החולה. אך פעם לא הסתלקנו מזה. שלשום, כאשר נסעתי לגמר שלב אחד בענין החולה (פגשתי אחד ממורי; הוא אמר לי, כאשר הייתם חלמידים אמרתי לכם, החולה יהיה שלנו, הנה זה כבר בא; אמרתי לו, מה חגיד לחלמידים עכשיו; אמר לי, עוד יש מקומות בארץ). אבל מהצד השני זה היה חמיר רק על האופק. אם אומרים, שדבר מה הוא על האופק, אפשר לחת לזה טעם לחיוב וטעם לשלילה. על האופק, זה ישנו, ועל האופק, זה רחוק. ומחוץ זה הגענו לידי מצב של בטחון אדיש ביחס לענין זה. את החולה לא נאחר, את החולה לא יקח איש מאתנו. מי ילך ליישב בצח ומי ילך לייבש בצח, ביחוד שהמהנדס העולמי הנריקס - כמי שהערבים מכנים אותו - עשה חשבון שזה צריך לעלות מיליון פונט. הם אומרים מי לנו גדול כהנריקס? מי יוכל לקחת הוצאה כזו עליו? אנחנו עוד לא יכולים לגשת כעת לחולה, אבל פעם כבר נקח את זה. בבה אמרו אצלנו חמיר. נוצר קומפלכס של נצח החולה שאיש לא יקח אותו מאתנו. והנה ההנחה הזאת החלה להתברר. אם תראו את המפות השונות של החולה משנים שונות, אז תראו, יש קו האדמה המעובדת בשנת 1914, ויש קו האדמה המעובדת בשנת 1929, ויש קו האדמה המעובדת בשנת 1931, ויש קו האדמה המעובדת בשנת 1933. לולא רכשנו את החולה בשנת 1934, כי אז

היה לנו קו האדמה המעובדת בשנת 1935. והקוים האלה יורדים מצפון דרומה, ו.א. שבכל שתי שנים ביתור בשנים האחרונות גדל שטח האדמה המעובדת בחולה והצטמצם שטח הביצה הפנוי. זוהי יוגמה מעניינת מאד של פיתוח ערבים, שאנשים בעלי גישה אירופית לא עמדו על סודו. ותיאורטית היה עוד כעת ויכוח רציני בחוכנו, אם כבר הגיעה עכשיו השעה לרבוש את חולה או לא. וזו היתה שאלה של חושים עמוקים ביתם למה שזה בארץ והתעמקות טענה מאד במציאות המיוחדת של הארץ הזאת שדחקה את הקץ. מה שעשו בעלי הזכיון הקודם של החולה, אפשר לעצמם לקרוא לזה ניקוז תקלאי, אבל לא ניקוז סניטרי. הם לא הבריאו את הסביבה. הם לא פתרו את שאלת הבצה והאנופילס, את שאלת השמדת יחוש הקדחת. אבל הם הלכו והגדילו את שטח האדמה המסוגלת לעיבוד, הם עשו זאת ע"י אמצעים פאליאטיביים שונים. הם הרסו את גשר בנוח יעקב של משמר הירדן, גשר ישן נושן, שהיה בעל קשת צרה מאד ולא נתן מוצא חפשי למי הירדן; במקום זה בנו קצת יותר דרומה, במקום שערוץ הירדן הוא יותר רחב, הם בנו גשר ביטון מודרני וע"י כך הגדילו את יציאת המים מהירדן. הם גם עקרו הרבה מאד סוף במוצא הירדן, במי מרום ועל גדות מי מרום, ושוב ע"י כך נתנו מוצא חפשי למים. זאת אומרת שהם ~~עצמם~~ הקטינו את שטח הבצה וחשפו שטחי אדמה על גדות הבצה. שטח אדמה, נניח, שהיה מקודם כל השנה תחת המים, היה אח"כ רק 9 חדשים תחת המים, ושטח אדמה שהיה מקודם 9 חדשים תחת המים, היה אח"כ רק 6 חדשים תחת המים, ושטח אדמה שהיה מקודם ששה חדשים תחת המים, היה אח"כ רק 3 חדשים תחת המים, ושטח אדמה שהיה מקודם 3 חדשים תחת המים, נשאר לגמרי פנוי ממים. וככה במשך כל הזמן הלך שטח האדמה המעובדת וגדל. וכשהולך וגדל שטח האדמה המעובדת, הולכים ומתרבים האנשים היושבים על האדמה הזאת. חאמרו: קדחת מה חתא עליה? כשם שהראשונים היו בקדחת, כך קבלו עליהם האחרונים לחיות בקדחת. אבל הישוב התקלאי, ישוב הערבים, ישוב קולעי המתצלות מקנה סוף בשטח זה הלך וגדל. והוא היה הולך וגדל. שום הבראה לא היתה יוצאת מזה. הסביבה היתה נשארת בקדחת,

שום משק אינטנסיבי לא היה יוצא מזה, שום השקעה רציונלית לא הייתה אפשרית, שום ציפוף אחי של האוכלוסין לא היה אפשרי, אבל החולה הייתה הולכת לאיבוד בשביל ישוב עברי, והיא הייתה גם הולכת לאיבוד בשביל התפתחות מהירה של הישוב הערבי שבמקום. וצריך היה לשים קץ עם הפרוצס הזה של בזבז כפול ומשולש, של בזבז אדמה, של בזבז חיי אנשים ובריאותם ושל בזבז אפשרויות להתישבות עברית ושל בזבז אפשרויות להתפתחו של פיתוח אחי לערבים על המקום. לו הדבר הזה נעשה בשנת 1926, כשזה עמד להיעשות, היה הדבר הזה עולה בפחות מחצי הסכום שזה עלה עכשיו. - אני מדבר על רכישת הקונצסיה ולא על הוצאות היבוס. - והיינו אז מקבלים אולי שטח אדמה יותר גדול ב-7,000 מזה שקבלנו היום. הדבר הזה נעשה עכשיו במחיר יקר מאד, במחיר כספי יקר מאד. על המחיר הזה הייתה התקפה עצומה. קודם כל היה סירוב לשלם אותו. אנשים אמרו, דבר כזה לא יחבן. ואנשים טענו, מה התפזון, מי היה לוקח מאתנו את החולה? אני כבר נתתי את החשובה, מי היה לוקח מאתנו את החולה. והמצב היה כזה, שנניח בתשלום המחיר הזה היה עודף אולי של 10-15%, שאפשר היה אולי ע"י עמדה על המיקח להורידו. אמנם אינני יודע אם זה באמת ככה. אבל נניח שזה אפשרי, וצריך היה מה שאומרים "אויסטהאלטען", להתחזק מעמד, לחכות עוד שנה, הם היו אולי אז מורידים את המחיר. אמנם עלי לאמר, שספק גדול אם היו מורידים אז את המחיר, אבל גם אילו היו מורידים את המחיר, הם היו מורידים גם את שטח האדמה, והמחיר הנמוך, נניח - וזוהי רק השערה שהיה אז יותר נמוך - היה חל על שטח אדמה יותר קטן, וכפך את הדונם היה עולה לנו אז יותר בזול. מדוע בכלל המחיר היה גבוה? מפני שישנה סמטרות קרקע בא"י. ישנה סמטרות קרקע, שהיא אמנם עוד לא שלחה את ידה בחולה. אבל עצם קיומה והלתץ שהיא יוצרת על האדמות הפנויות במקומות אחרים, מוכרחים להעלות את מחיר הקרקע בכל הארץ וגם שם, בחולה. אבל הסמטרות יכולה לשלוח את ידה גם בחולה, היא יכולה לשלוח את ידה באגפי החולה, בקרקעות מסביב. ישנו מושג גיאוגרפי "חולה", וישנו מושג יורדי "חולה". המושג הגיאוגרפי

של חולה הוא הרבה יותר רחב מהמושג היורדי. המושג היורדי הוא רק שטח הקונצסיה. המושג הגיאוגרפי הן הקרקעות המסווגות אל כל עמק החולה משני צדדי הקונצסיה וצפונה לה. המספרות כמעט החלה לשלוח יד באגפי החולה, וזה היה מוכרח חיבך להקפיץ למעלה את מחיר הקונצסיה. שלישיית: בעלי הקונצסיה לא יסבו שם בטל. זה לא נכון לומר, שהם לא עשו כלום. יצאצאם משפחה של אב אחד ושמונה בנים מבוגרים. ששה משמונה הבנים היו על המקום, ישבו על המקום. הם היו כולם אפנדים מבירים, אנשים משכילים, מדברים בשתי שפות אירופיות, אחד מדבר גם עברית היטב, אנשים יודעי ספר, חיים בקומפורט, הם ישבו על המקום. היה משק שלם של דינו, של מפירות, של חרישה וזריעה וגביה כספית מחזורים, כל מיני עבודות בנין וכל מיני עבודות ניקוז פאליאטיביות. היה מפעל. והם הרויחו בסך. הם לא הפסידו על הדבר הזה. והם יכלו להתזקק מעמד ולא למכור במחיר זול. ובינתיים היו מגדילים כל הזמן את השטח האדמה המעבדה. זה היה גם באינטרס שלהם. יכול להיות גם, שהממשלה הייתה אומרת, נראה לנו בפרוצס הזה. קודם כל אחת צריכים לדעת, שהוכיון כפי שהוא כיום, וזמנו היה נגמר רק בשנת 1957, ז.א. הייתה להם אפשרות ללכת עוד כמה שנים באותו אופן והממשלה לא הייתה יכולה לעשות להם שום דבר. כשם שהאריכו פעם אחת את הזכיון, היו מקבלים אולי שוב הארכת מהממשלה. בקשר עם החולה יש ודאי לממשלה גם נימוקים פוליטיים, זהו דבר ממוצג בשביל העולם הערבי, קונצסיה כזו מעבור מידי ערבים לידי יהודים. מבחינה זו היא יותר קשה משתי הקונצסיות הקודמות שניתנו ליהודים, שהיו גם יש מאין: של רוטנברג ונובוזמיסקי. לנובוזמיסקי נמסר אח"כ איזה יש מדומה, כתב תורכי יטן. אבל מה, בענין החולה, זה היה נקרא לקחת קונצסיה מידי ערבים ולמסור אותה לידי יהודים. אפשר לחזק שאילו הייתה הממשלה מתנהגת כפי אותם החזקים שאנחנו קובעים לה לעתים קרובות במאמרים ובנאוטים ובועידות ציוניות, לשם נוחות ההסברה אנחנו מגיעים לידי מסקנה שזההי ממשלה אויבת, ממשלה אויבת במאה אחוז, מפריעה על כל צעד ושעל, עומדת

בקיר ברזל כנגד דרישותינו וכו', אפשר היה על פי זה לפרש ולהסביר ולנבא הנחת מבטולים מצד הממשלה על דרך זאת. יש ויכוח גדול בחוץ המוסדות ובין המוסדות, וזה יבוא ודאי גם לצבור, ששלמו מחיר יקר בעד הקונצסיה ושיש כאן בזבז כסף, ששלמו מחיר נמהר ומוטב היה לקנות קרקע במקום אחר. אני רוצה להבין אחכם לקראת ההחלטה המשקית הקולוניאלית שחבוא ודאי במשך הזמן. אני מוכרח להגיד, שאם ישנו ביחוד איש אחד - ישנם הרבה אנשים - אשר לזכותו צריך להוקף המפעל הזה מצד היחוד הדני, פעם אחת להביא את הדבר לידי גמר, להתחייב ולשים קץ לחקופה הממושכת הזאת של ספק בטלנות וספק חשבון משקי עמוק, הרי האיש הזה הוא יהושע הנקין. פה יושב בחוכנו חבר היסטוריון, היודע לא רק את ההיסטוריה הרשמית, אלא יודע גם כיצד בשעה שרוצים באמת להגיע עד חקר האמת, צריך לרדת מעל שטח הספרים והמאמרים אל מכתבים פרטיים ואל פתקאות שונות ואל חשבונות קטנים ופרוטוקולים של ישיבות וכו'. כאשר חצוף על השטח הספרותי הזאת פעם, וכאשר היא חצוף לא רק בקשר עם החולה, אלא בקשר עם מפעלים חשובים אחרים שבוצעו בארץ, מפעלים גדולים שבוצעו בשנים האחרונות, אולי יהיה מוכרח אז לבוא שנוי ערכין ביחס לזכותם ולחסידיהם של אנשים שונים ושל מוסדות שונים במרשה הזאת.

אחן כמה מספרים על שטח הזכיון של החולה, ואני אנוקב בדונמים מסריים. יש דונם העצא ישן ויש דונם חדש. הדונם החדש הוא 1,000 מטר מרובע. אצלנו בחשבונות אלה זהו לא רק ענין של מתימטיקה, כי אם ענין של רצון. אם נוח לנו שזה יראה ליותר גדול, הרי אנחנו נוקבים דונמים ישנים, ואם נוח לנו אחרת, הרי אנחנו נוקטים דונמים מסריים ונוותר על החוספת המדומה של דונמים ישנים.

שטח הזכיון של החולה הוא 56940,027 דונמים מסריים. זה כולל גם את מי מרום ואח הדגים אשר בתוכו. מזה האגם הוא בערך 17,000 דונם. האגם הזה יוקמן כחוצאה מהיבוס ויועמד בערך על החצי. ז.א. מהאגם הזה עוד יתקבלו 9,000-8,000 דונם אדמה. אפשר היה למחוק את האגם הזה כליל מעל מפת א"י. אין שום דבר המתייב את מציאותו ואח כל השטח הזה חוץ מערוץ הירדן, לעשות לאדמה תקלאית.

אבל צרכי הזכיון של רומנברג מחייבים את קיומו של האגם הזה בחור
 אגם, בחור ריורבואר של מים, ולכן ישאר אגם בשטח של 8,000-9,000
 דונם. הבצת מבילה שטח של 21,500 דונם בערך ובערך 18,500 דונם
 אדמה חקלאית. בשנת 1914 היה שטח האדמה החקלאית 10,000 דונם
 יסניים. מתוך ה-18,500 דונם אדמה חקלאית נמסור מבטימות של
 15,700 דונם לערבים. לו היינו רוכשים את הקונצסיה מיד לאחר
 המלחמה, היינו מוסרים להם לא יותר מ-9,000 דונם, לו היינו רוכשים
 אותה בשנת 1926, היינו מוסרים להם לא יותר מ-11,000-12,000 דונם,
 עכשיו אנחנו מוסרים מבטימות של 15,700 דונם. ישארו איפוא בשבילנו
 33,000 דונם. יתכן שזה יעלה עד 35,000 או שזה ירד עד 32,000 דונם.
 עכשיו אנחנו מחייבים לעשות עם קודמך כל ניקוז מרכזי והשקאה
 מרכזית, כלומר ניקוז כללי של כל השטח ומידור צנורות השקאה
 מרכזית לכל השטח, לרבות את השטח של הערבים. את"כ נעשה לעצמנו
 עוד ניקוז מקומי והשקאה מקומית לכל חלקה וחלקה; ולערבים תעשה זאת
 הממשלה או גם לא תעשה. מה יהיה בסוף העניין עם האדמה של הערבים,
 היא תהיה כנראה שייכת לערבים, ובכל זאת זה לא ברור לגמרי.
 לפי החנאים נקבל קושנים בעד האדמה שנייבש. אבל ברור הדבר כמעט,
 או שהאדמה של הערבים תהיה רכוש של הממשלה.
 הייתה פה שאלה אחת שהייתה חלוצית בנו. אם לגשת ולקחת
 את זה או לא, זהו חשבון שלנו, ושום ממשלה בעולם לא הייתה דוחפת
 אותנו: לכו קחו מה אחת שותקים? זהו עניין שלנו. ידענו את המצב,
 ידענו שזה אפשר לקבל. אבל הממשלה הודיעה לנו לפני שנגשנו
 לקנות את הזכיון, אנחנו בעד זה שאחם תקבלו את החולות. אבל המצב
 היה מסוים מאד. לפי המצב החוקי, שלא הנציבות הזאת יצרה אותו,
 הייתה חקופת הזכיון נגמרת רק בשנת 1937, ושום לחץ של הממשלה לא
 היה יכול להקדים את גמר חקופת הזכיון. ישנם שטחים, שהממשלה
 משתמשת שם בלחצה גם כשיש מסגרת משפטית, אבל במקרה זה לא הייתה
 עושה זאת מפני הנמוקים הפוליטיים שישנם כאן. די שהנימוקים
 הפוליטיים לא מנעו בעדה מלאשר את העברת הזכיון מידי ערבים

לידי יהודים, אבל לחשוב שהיא חתמוך אם הפוליטיקה וחבוא ללחון
 על הקונצטינרים שיטחלקו מהזכרון לפני הזמן, לזה לא היה מקום
 לקוות. ובכן הייתה שאלה אם לקחת את הזכרון או לעזוב את זה.
 נמצא איש שהלך וגמר וחייב קודם כל את עצמו. לעצמו למעשה חייב
 גם את אחרים, אבל קודם חייב את עצמו. צריך היה לשלם מחיר גדול
 לא רק בעד החולה, אלא בעד עצם גמר קניית הקרקע. אבל בלי הממשלה
 הדבר הזה לא היה הולך. העניין הזה מסובך מאד. ראיתם, בימים
 האחרונים נחמנה איש חדש להיות סגן נציב הצמחון הצפון בקשר
 ישר עם העניין הזה. הצרות שלנו בקשר עם הסחון ועם סכסוכי גבולות
 וכו' רק מחתילים מעכשיו, והממשלה לא הייתה נוחתת את הסכמתה
 הפורמלית ואת הרצון הטוב שלה - מה שהוא עוד יותר חשוב - בלי
 ההחתימות הזאת על אדמה לערבים, ועל יבוס לערבים ועל השקאה לערבים.
 ובכן במקרה זה נמצא הפתרון הסינתטי על יסוד עזרה לערבים, יחד עם
 עזרה לערבים גם אפשרות רחבה של החישוב יהודית. אנחנו עומדים
 בפני פרובלימות אלה גם במקומות אחרים. אנחנו עומדים בפני
 הפרובלימה הזאת בבית שאן, אנחנו עומדים בפני הפרובלימה הזאת בנגב.
 ואלה הם סעיפים חשובים מאד בחכמה של ההנהלה, בחכמה
 שכבר החלה, אבל שתמשך ללבם בדרך הזאת. אם אנחנו למשל באים לנגב,
 שם יש מיליונים של דונמים, ושם יש הרבה והרבה אלפים של ערבים
 והם מעבדים אדמה בפיוזר ובבזבז, אבל הם מעבדים שטחי קרקעות, ואם
 נלך ונקנה שם קניוח ארעיות, הרי קודם כל נייקר את הקרקע ושנית
 לא נגיע אף פעם לשטחי קרקע רחבים. אולם לעשות שם חלוקה אחרת,
 לרכז את הערבים במקום אחד, אפשר רק אם נציע להם איזו חמורה חשובה.
 וחמורה חשובה נוכל להציע להם רק אחת, זהו מים. אם נחטיל לחפש
 שם מים, אם נחפש ונמצא, נייקר את האדמה. מוכרחת להיות כאן
 קואופרציה משולשת של יהודים וערבים והממשלה, קודם כל קואופרציה
 עם הממשלה.

אותו הדבר בקשר עם בית שאן. בבית שאן יתכן שהדבר יהיה
 יותר קשה. הממשלה כבר מסובכת עם הפוליטיקה ידועה ובהבטחות

ידועות, בפוליטיקה שאינה קונסטרוקטיבית לגמרי. (בנגב אין הדבר כד). יש שאלות שלנו ויש שאלות אומץ לב של הממשלה. היא חופיע אז בחור הממשלה מיישבת יהודים. היא יכולה להגיד, כן, אני מיישבת יהודים, אבל אני מיישבת גם ערבים, ואם לא איישוב יהודים, לא אגיע אף פעם ליישוב ערבים, כי לי אין האמצעים לכך, והיהודים ממציאים את האמצעים האלה.

כל זה אפשרי מההנחה שלי, שבקורתנו על הממשלה באותם סעיפי פעולתה שהם מכוונים באילו רק לערבים ולא אלינו אינה יכולה להיות סתם שלילית ואין להעמיד אותנו והערבים בשני גורמים סתגדיים. הפוליטיקה הזאת היא יותר קונסטרוקטיבית, אבל לא די קונסטרוקטיבית, כאשר היא מתעלמת מצרכי ההסתתרות היהודים, כאשר אינה מבינה גם שעי' חמיכה באיפשר החיטוב היהודים היא עוזרת גם לערבים וגם ליהודים, ובוה שהממשלה לא משתפת די את הגורם היהודים בפחרון השאלות הכלכליות של הארץ, היא מעכבת גם את הסתתרות הערבים. רק בדרך זו נוכל לפעול. אינני עומד על הפרטים של חמיכה לחנוך ולבריאזות. כאן נמשכת מלחמה מתמדת. אנחנו מתקדמים בעניינים אלה בצעדים אטיים אמנם. אבל הדבר חלוי יותר בגישה הכללית לעניין מאשר ההצלחה במרם זה או אחר.

אני רוצה רק לאמר, שגישה זו היא גם היחידה המאפשרת לנו לגשת מצד זה אל הערבים. בכיוון זה של גישה אל הערבים נעשה משהו ואני מקווה שיעשה עוד יותר בעתיד הקרוב. אין ההנהלה יכולה להתמאר כי היא השיגה איזה הסכם עם הערבים. אבל מה שהיא יכולה להגיד זהו שני דברים: א) היא יצאה ממצב של איזולציה אישית בשטח זה, גם בארץ וגם בארצות השכנות; היא התאמצה לקשור וגם הצליחה - במובן פחות מאשר התאמצה - אבל הצליחה במדה ידועה לקשור קשרים עם אישים ערבים מהארץ ומהארצות השכנות. ב) זוהי לא רק שאלה של היכרות אישית ובמסגרות מוציאות, כמובקורות בחטונות וכדומה, כי אם גם יחסי ידיעה של המצב והבשרת התנאים, אם עוד לא להסכם, הרי לפחות למידע על הסכם, ולמודע רציני ולא סתם דיבורים, אמנם מודע

